

Bengt Ohlsson

System

Roman

Albert Bonniers Förlag

Av Bengt Ohlsson har tidigare utgivits:

Dö som en man, sa jag 1984

Rida på en gris 1985

Jazz är farligt 1988

Solo 1992

Den där lilla stunden av närhet 1994

Se till mig som liten är 2000

Gregorius 2004

benke@swipnet.se 2005

Hennes mjukaste röst 2007

På andra förlag:

Ohlssons Stockholm 1993

Det måste vara något fel på mig 1996

Vägs ände 1999

www.albertbonniersforlag.se

ISBN 978-91-0-012078-8

© Bengt Ohlsson 2009

ScandBook AB, Falun 2009

Marjories syster försvann en fredag i början av maj.

På kvällen åkte polisen omkring och samlade in uppgifter från hennes skolkamrater. Två pojkar hade sett henne på andra sidan sjön. Det var vid tretiden på eftermiddagen, när skolan hade slutat. Hon hade suttit stilla och sett ner i vattnet, sen hade hon rest sig och börjat klättra uppför berget. Hon hade på sig sin gula regnrock. Den var stor som en munkkåpa, den räckte nästan ner till fötterna.

Kommissarie Schneider hade frågat föräldrarna om hur bra Miriam kunde simma. Mamman hade rabblat en massa märken som flickan hade tagit. Hon hade klarat flera hundra meter klädsim.

På kvällen åkte han till sjön med två poliser, och han sa åt dem att gå runt sjön åt varsitt håll och lysa ner i vattnet med sina ficklampor. Han stod uppe på klippan och såg ljuskäglorna glittra över vattenytan, och varje gång någon av dem stannade och tycktes stirra på en punkt i vattnet höll han andan, och när ljuskäglan satte sig i rörelse igen var det som om en kramp släppte i hans hjärta, och blodet kunde börja strömma genom kroppen.

Han gick ner till vattenbrynet och klättrade sen långsamt uppför berget. Han vände sig om efter vart och vartannat steg, och han försökte se det framför sig, hur flickan hade snubblat på någon sten eller stubbe och tappat balansen. Men hon hade inte kunnat rulla hela vägen ner till vattnet. Inte en chans. Berget var inte tillräckligt brant.

Sen stod han stilla och såg ficklamporna skumpa åt hans håll. Han tänkte på regnrocken. Att det var bra att den var stor och gul. Sjön var djup på sina ställen. Han hade själv badat i den. Vattnet smakade tallbarr och lera.

En stor och gul regnrock skulle synas, tänkte han. Om hon har drunknat borde hon ligga ganska nära stranden. Tänk om hon hade haft en svart regnrock. Eller en grå.

Kommissarie Schneider ryste till. Ficklamporna var nästan framme, snart hade de gått varvet runt. Snart skulle han ropa på dem.

Miriam hade varit försvunnen i två veckor. Det bestämdes att Marjorie skulle bo hos sin faster Ilse.

– Det är bara tills vidare, sa Marjories mamma. Du behöver lugn och ro.

Mamma hade lagningar på framtänderna. De såg ut som bruna små sprickor. Marjorie bad att få titta på dem ibland, hon tyckte att sprickorna var vackra. Hon tyckte om att ha den makten över mamma, att hon lydigt drog upp överläppen och visade framtänderna varje gång. En gång sa hon att hon kände sig som en häst på marknaden. Marjorie tänkte att mamma kanske blev glad när hon fick höra att sprickorna var vackra.

Mammas haka såg torr och gul ut. Marjorie tänkte att det var mamma som behövde lugn och ro. De senaste dagarna hade hon ofta hittat sin mamma vid det stora bordet i matsalen, hon satt vid platsen i mitten, med en skog av tomma stolar runt omkring. Ibland kom pappa in i rummet med fotsteg som var tunga och mjuka på samma gång, som tankfulla årtag genom huset, och ofta hade han ett papper i händerna, och han såg på mamma över glasögonen och läste från papperet: någon som hade bett honom att ringa vid ett visst klockslag, någon som skulle berätta om resultatet från en genomsökning eller en skallgång någonstans.

Mamma tyckte att de skulle baka en kaka till faster Ilse. Den goda med kolasmets och mandel. Marjorie stod bredvid och väntade på att få hjälpa till. Mamma brukade vara bra

på att sätta Marjorie i arbete. Det fanns alltid något att göra. Om hon inte kom på något brukade hon säga åt Marjorie att "plocka undan". Sätta in sockret och ströbrödet i skafferiet, diska träsleven och slickepotten i hett vatten. Men den här dagen tänkte hon på annat. Ibland hejdade hon sig och stod stilla, och hon la huvudet på sned som en fågel. Ibland böjde hon sig mot fönstret och kikade ut. Sen stirrade hon på Marjorie.

– Hörde du något? frågade hon.

Det gjorde Marjorie aldrig. Det kändes sorgligt att varje gång vara den som skakade på huvudet. Som om det var hon som stod med avgörandet i sina sysslösa händer. Om det skulle finnas något hopp där ute eller inte. Till slut stod hon på helpänn och hoppades att mamma inte skulle fråga en gång till.

Mamma skrapade ur skålen, smeten vältrade ner i kakformen och Marjorie följde av gammal vana varje tag med slickepotten, hon brukade tänka: nu är det sista skrapet, sen kommer jag att få skålen.

Men den här dagen ville hon inte ha något. Det skulle kännas som ett svek att njuta av kaksmeten, som om det vore något opassande.

Väskan var packad och stängd. Mamma hade stått böjd över den och rotat omkring lite försiktigt för att kontrollera att inget viktigt saknades, men sen avbröt hon sig och sa att det ändå inte var så långt att köra till faster Ilse, och de kunde komma förbi om hon hade glömt någonting.

Sen satt de i bilen. Det regnade. De körde in i en lång tunnel. När de kom ut ur tunneln regnade det ännu mer. Det stänkte och skvätte på biltaken, det spottade ur stuprännorna och välldde ut över trottoarerna. Under balkonger och markiser stod gestalter och väntade på att regnet skulle dra förbi.

Bilen stod stilla vid rött ljus. Det lät skarpare från regnet. Men dropparna var också vackrare mot vindrutan. Marjories

mamma satt med händerna i knät. Marjories pappa satt med händerna på ratten, hon såg bara hans nacke, ändå kunde hon ana hans ogillande blickar på instrumentbrädan. Det fanns alltid något som han var missnöjd med – värmen som var för hög eller för låg, vindrutetorkarna som rörde sig för snabbt eller för långsamt – och det fanns alltid något reglage som han måste justera, någon knapp som han måste vrida ett snäpp åt höger eller vänster.

Om han inte rör någonting innan det blir grönt är det bra, tänkte Marjorie. Men om han rör någonting är det dåligt. Nej, förresten. Katastrof.

Hon stirrade på hans händer. Sen tvingade hon sig själv att titta åt ett annat håll. I ögonvrån såg hon hur en av pappas händer lossnade från ratten och flög ner till något reglage. Sen satte sig bilen i rörelse.

Marjorie hade inte ställt några frågor. Men mamma hade vänt huvudet halvt bakåt ibland och sagt korta meningar, att Marjorie kunde ringa när hon ville, att hon bara skulle stanna hos faster Ilse några veckor, men om hon trivdes kunde hon få stanna längre, och om hon vantrivdes kunde hon få komma hem tidigare.

Mamma berättade om tillfällena när Marjorie hade träffat faster Ilse, och hon sa att de alltid hade tyckt om varandra.

Marjorie kom knappt ihåg hur fastern såg ut. Men hon sa ingenting. Hon nickade och hummade för att visa att hon hade hört, och hon var noga med att låta lugn och obekymrad. Hon ville visa att hon förstod att det var allvar, och att mamma och pappa kunde räkna med henne.

De körde ut ur staden. De svängde runt i rondeller. Pappa böjde sig fram och såg på vägskyltarna och mumlade för sig själv. Mamma frågade någonting. Pappa svarade inte.

Det regnade inte längre. Husen var stora och röda, och några var gula och några var vita, och några hade mossa på takpannorna.

De svängde till vänster och körde uppför en backe. De körde genom en grind. Bilen började skumpa och gunga, Marjorie fick syn på en ekorre som skyndade genom snåren, hon vände sig om och såg efter den, sen krängde bilen till så att hon dunkade pannan mot fönstret.

Sen blev det tyst och stilla. Bilnycklarna klirrade fram och tillbaka.

De öppnade dörrarna och stod i gruset. Marjorie sjönk nästan ner till fotknölna.

Faster Ilses hus såg dammigt och bortglömt ut. Det var smutsvitt och hade två våningar med dystra fönster. Under taket fanns några runda fönstergluggar.

Pappa hämtade väskan i bakluckan och stängde med en smäll. Han stod stilla och såg på huset. Han kastade en blick på mamma och log ett glädjelogt leende, som för att säga: är det inte typiskt. Men Marjorie förstod inte vad som var typiskt.

De gick uppför trappan, den såg torr och varm ut, som huden på en elefant. Mamma la handen på Marjories axel. Pappa tryckte på ringknappen, men det hördes ingenting.

Dörren öppnades. Pappa och Ilse hälsade snabbt på varandra, han böjde sig mot henne, hon höll upp dörren för dem. Mamma sköt fram Marjorie.

– Hej, lilla vän, sa faster Ilse.

Hon böjde sig ner och tryckte kinden mot Marjories. Hennes kind var sval, och hon doftade fuktiga bergväggar. Marjorie tänkte att hon hade legat och sovit i en kista i källaren. Att hon nyss hade borstat av sig spindelväven.

De gick in i köket. Skåpdörrarna såg ut att räcka ända upp till taket.

De satt runt köksbordet. Mamma och pappa och faster Ilse pratade med allvarliga röster. Ibland såg de på Marjorie. Hon vandrade runt med blicken och lät den vila på den som pratade. För det mesta var det pappa. Olika namn studsade

runt i munnen på honom. Faster Ilse nickade. Mamma knöt näven och tryckte den mot munnen. Sen la hon handen över ögonen och grät. Pappa tog hennes andra hand och kramade den försiktigt.

Marjorie mindes ingenting av avskedet. Det var som en virvelvind av kroppar runt henne.

Sen skumpade bilen iväg, och det blev tyst, och faster Ilse böjde sig mot henne och föreslog något som de kunde göra, och Marjorie nickade och sa att det lät roligt. De stod på trappan som såg ut som elefanthud, och trappräcket var svart och varmt under Marjories hand, och hon förde handflatan till näsan, och det luktade metall, och hon la handen på trappräcket igen så att lukten skulle stanna längre i huden.

– Nu ska jag visa dig runt, sa faster Ilse.

De gick in i det ena rummet efter det andra. Faster Ilse presenterade de olika rummen, ”här är biblioteket”, kunde hon säga, och sen stod hon stilla och nöp sig tankfullt i fingrarna, och Marjorie stod bredvid henne och såg på bokryggarna.

I biblioteket fanns en dystert mörkröd soffa med lager efter lager av pläder och tyger. Där fanns en byrå med små bleka fotografier, och de flesta föreställde barn och de log blygt och hade toppluvor på sig och det fanns snö i bakgrunden. Marjorie tänkte att det var faster Ilses barn, och hon började inse att hon hade träffat dem, men hon visste inte vad de hette eller hur gamla de var, och hon hade en känsla av att det skulle vara oartigt att fråga.

I varje rum stod de och vägde på steget, Marjorie och hennes faster, som om de inte visste vem som skulle ta initiativet till att gå vidare till nästa rum.

– Matsalen, sa faster Ilse.

Ett stort bord med grön duk och sex stolar, och ljusstakarna var smutsiga och ådriga av gammalt stearin och utanför fönstren syntes en gräsmatta och en skog med gråfläckiga trädstammar.

Tystnaden växte mellan dem, tornade upp sig för varje rum som de gick igenom. Arbetsrummet med en skallig lampa på skrivbordet, sen tillbaka i köket med gamla vita burkar för mjöl och socker och salt.

De gick uppför trappan, den var så brant att det stramade

i ljumskarna. Mitt i trappan stannade faster Ilse vid en dörr. Den var svår att få upp, hon fick knuffa på den med axeln, deras blickar möttes och ett leende blänktes till i faster Ilses ansikte, det var över på en sekund. Sen gick dörren upp med ett knastrande. Det lät som om målarfärgen hade klubbats ihop.

De steg ut på en balkong. Framför dem susade träd-kronorna i vinden, Marjorie fick lust att sträcka ut handen och låta löven skölja över fingrarna.

– Är du ledsen, sa faster Ilse.

– Nej, sa Marjorie.

Hon svarade så snabbt att hon inte hann tänka efter. Det fanns något förnärligt i hennes röst. Något som sa: jag är ingen småunge, jag har varit hemifrån förut, jag kommer inte att sätta mig och tjuta efter mamma och pappa.

Sen insåg hon att faster Ilse hade syftat på att Miriam var försvunnen. Det kändes som ett pinsamt missförstånd, och hon ville säga något för att skyla över det, men det var för sent.

– Vad är det som låter, sa Marjorie.

– Det är havet, sa faster Ilse.

I samma ögonblick kände Marjorie hur något drog genom kroppen, det var som en längtan och en svindel, och hon kände att hon måste dit.

Men hon hittade inga ord åt sin längtan. Den var lite för stor, och den kom lite för hastigt över henne. Sen var ögonblicket förbi, och en ny tystnad stod och väntade på henne.

Faster Ilse satte fram varsin stol åt dem. Hon frågade Marjorie om hon ville smaka på den goda kakan som de hade haft med sig. Marjorie nickade och log, och sen satt hon ensam och såg ut över träden, och hon tänkte, hur kan du veta att den är god innan du har smakat på den.

Hon vägde försiktigt på stolen och kände på tanken som fanns där nysst: att hon var glad att Miriam hade försvunnit,

och att hon önskade att hon aldrig skulle komma tillbaka.

Miriam förstörde för hela familjen. Hon hade förstört så länge Marjorie kunde minnas, och hennes försvinnande hade skämt ut dem så mycket att skadan aldrig skulle gå att reparera.

Det fanns något i hennes ansikte. Redan där började hon förstöra: med det ansikte som hon visade upp för omvärlden.

Miriam's hårda, uttryckslösa ansikte. Ryckningarna kring munnen innan hon sa någonting. Det ryckte visserligen inte så ofta. Det behövdes inte, för om man hade sett ryckningarna några gånger tyckte man sig se dem hela tiden, även när de inte fanns där.

Ett barn skulle inte ha ett ansikte som Miriam's. Särskilt inte en flicka. Marjorie visste det, och hon var säker på att alla andra visste det också.

Ingen kunde slappna av eller ha trevligt så länge Miriam's ansikte fanns i närheten. Marjorie hade sett det många gånger, hur alla började titta åt ett annat håll och låta så onaturligt glada.

Ibland hade Marjorie dagdrömt om att ha en storasyster som det var något kroppsligt fel på, någon som satt i rullstol och dreglade och hade böjda fingrar, som hon i skolan. En storasyster som hade råkat ut för en olycka, något som man kunde tycka synd om henne för, eller en storasyster som hade något medfött fel, något som hon inte kunde rå för, och ingen annan heller.

Istället hade Marjorie fått en storasyster som var frisk och stark och hade bra betyg och spelade handboll i skollaget.

Det fanns inget fel på henne. Hon hade ingen anledning att se ut som hon gjorde. Ändå gick hon omkring med det där livlösa ansiktet. Och skälvingarna runt munnen.

Miriam var försvunnen, och de hade fått besök av polisen, och nu satt folk och skvallrade om dem vid varje köksbord i hela staden.

Marjorie visste hur det fungerade. Det spelade ingen roll

om hennes familj var perfekt. När Miriam försvann började alla leta efter fel hos dem, och om man ville hitta fel någonstans gjorde man det också förr eller senare. Det spelade ingen roll om Miriam och Marjorie och deras föräldrar var så lyckliga att de gick omkring och skrattade hela dagarna. Folk skulle snart tycka att det var misstänkt – vem har hört talas om människor som är *så* lyckliga? Tyder det inte på att de har någonting att dölja? Och det måste vara något ohyggligt, eftersom de går omkring och ler dagarna i ända...

Faster Ilse kom ut på balkongen med en bricka. Hon hade kokat te och lagt upp några kaksivor på ett fat. Marjorie visste inte hur länge hon hade varit borta.

Hon tyckte inte så mycket om te, men hon måste ha tackat ja nyss, så det var bara att tvinga i sig. Hon var bra på att tvinga i sig saker. Hon brukade fantisera om att någon hade tagit mamma till fånga och tryckte en pistol mot hennes huvud, och han sa att Marjorie måste äta upp, annars skulle han skjuta mamma. Sen skulle han fortsätta med resten av familjen.

Då gick det bra. Då gick det hur lätt som helst. Då kändes det rentav härligt att tvinga i sig någonting som smakade avskryvärt; det blev som ett sätt att säga till mamma eller pappa att hon tyckte om dem.

– Hon kommer tillbaka, sa faster Ilse.

Hon hällde upp te. Kannan såg smutsig ut, och koppen också. Hon hällde nästan ända upp till kanten.

– På det ena eller andra sättet, sa hon.

– Ja, sa Marjorie.

Hon hajade till när hon hörde sin egen röst. Den lät sorgsen. Som om hon inte ens ville tänka tanken att Miriam skulle komma tillbaka. Som om hon var mitt i en härlig dröm som hon inte ville vakna ur. Men varför var hon så dålig på att dölja det?

Faster Ilse hade bäddat åt Marjorie i gästrummet, som låg vägg i vägg med hennes eget sovrum. Gästrummet var vitmålat och påminde om en kajuta i ett fartyg. Faster Ilse drog ut några lådor i en byrå och visade var hon kunde lägga sina kläder. Lådorna lät ihåliga som en gitarr. Hon vred om en nyckel i väggen och öppnade dörren till en garderob. Den var stor och ödslig, och en trägalge vajade i allt det mörka.

– Jag finns här intill om det skulle vara något, sa hon.

Marjorie nickade.

– Tack, sa hon sen.

Hon ångrade sig genast. Det var bra att vara artig. Men ibland kändes hennes artighet som en gäll trumpet som tystade allt som kom i dess väg.

Faster Ilse verkade inte kunna bestämma sig för om hon skulle stänga dörren bakom sig eller lämna den öppen. Hon lämnade den halvöppen. Marjorie önskade att hon hade stängt. Självt kunde hon inte gå och stänga, det skulle vara som en markering, och då kunde faster Ilse bli sårad.

Hon satte sig på sängen med händerna i knät. Hennes trumpet spelade vidare. Men nu var det bara hon själv som blev tystad.

Hon la väskan på sängen och öppnade den. Hon la sina kläder i den nedersta lådan. Om hon använde lådan förnuftigt fick alla kläderna plats. Om hon makade kläderna ända ut i kanterna. Lådan kändes stor som en kista.

Marjorie tassade genom rummet. Golvet knakade. Hon

tassade försiktigare, som om plankorna kunde brista när som helst. Fransarna i taklampan vajade sakta ovanför henne.

På byrån stod ännu en samling fotografier, det var barn med stripiga luggar och färgglada täckjackor. Marjorie stirrade på fotografierna. Hon kände igen barnen, och det gick en stöt genom henne när hon kom på det, ordet som hon inte hittade förut: kusiner. Barnen på byrån var hennes kusiner. Men hon var van vid att höra det i bestämd form: *kusinerna*.

Hon hade många kusiner. Det fanns kusiner i olika delar av landet, det fanns kusiner i alla möjliga former och storlekar.

Vissa kusiner kunde inte uppföra sig. De tuggade med öppen mun, höll skeden som en åra och skröt om hur mycket familjens nya bil hade kostat. Och det var lite löjligt. Andra kusiner var tvärtom. De uppförde sig oklanderligt och bockade och neg när de hälsade, och de stod vattenkammade och allvarliga och berömde trädgården och pratade väder. Och det var också lite löjligt.

Barnen på byrån hade blivit stora, så mycket visste hon. De var vuxna eller halvvuxna. Men de var kusiner. Det betydde att de någon gång hade gått omkring hemma hos henne och varit lite löjliga. Att de någon gång hade sagt adjö och gått ut mot parkeringen, med andedräkten som en skorstensrök efter sig, och Marjorie och Miriam och mamma och pappa hade gått omkring och njutit av att hemmet långsamt blev deras eget igen, och mamma hade ställt in saker i kylskåpet och sköljt av tallrikar med bestämda små fräsningar från vattenkranen, och ibland fanns det lite avslagen läsk kvar i en flaska och då fick Marjorie och Miriam dela, och Marjorie ställde ner den urdruckna flaskan i skåpet under diskbänken och passade på att halsa de sista dropparna.

Pappa satt i stolen och läste, och mörkret blev tjockt och varmt utanför fönstren, mörkret bäddade in deras hus för natten. Sen badade Marjorie och Miriam och de borstade håret och tog på sig sina pyjamasar, och sen satt de runt

köksbordet med mamma och pappa och drack te och härmade kusinerna.

Marjorie och Miriam turades om. De ville hushålla med härmandet, och inte slösa bort allt på en gång. De ville att det skulle räcka länge. Därför försökte de prata om annat också, och berätta om allt möjligt som de hade sett och hört under kusinernas besök.

Kanske hade kusinerna gjort en semesterresa till något varmt land, och antingen hade de åkt till en plats dit alla andra åkte, och då var det lite löjligt, eller också hade de åkt till en plats dit nästan ingen annan åkte, och då var också det lite löjligt, för då betydde det att de tyckte att de var märkvärdiga.

Det var viktigt att dra ut på härmandet, och därför kunde de prata länge om landet som kusinerna hade varit i, och ofta började pappa berätta någonting om landet, och då kunde Marjorie och Miriam ställa frågor eller sticka in kommentarer, och det var spännande att se hur det skulle tas emot.

Ibland var pappa så upptagen av sitt berättande att han bara fortsatte, som om han inte hade hört, eller kanske fläktade ett leende över hans mun. Ibland tyckte han att Marjories eller Miriams kommentar var så rolig att han tappade tråden, och han skrattade så att ögonen försvann, och då var det fritt fram för alla att ösa på med kommentarer, kanske var mamma med också. Det var högsta vinsten, bättre kunde det inte bli.

Men det kunde också bli fel. Det hade hänt att pappa hade tystnat och stirrat på dem, och tystnaden tryckte sina handflator över deras öron, och de slet och kämpade för att göra sig fria, men tystnaden var starkare. Det hade funnits något i deras kommentar som hade sårat pappa, något som han hade tolkat som en brist på intresse, och då ville han inte fortsätta, hur mycket de än bad att få höra mer. Då kunde han lämna köket med långa förnärade kliv och tjura som en barnunge medan mamma växlade blickar med

dem över köksbordet och tvingade fram ett leende, som för att säga: oj, så tokigt det blev, men var inte oroliga, det går över.

Mellan det härligaste och det hemskaste fanns massor av varianter.

Med jämna mellanrum kunde de återvända till kusinerna, vad de hade sagt och hur de hade låtit när de sa det. Då brukade pappa lyssna med ett stilla leende, och han såg på Marjorie eller Miriam, och blickarna spann ett nät runt dem, varv efter varv, och nätet var starkt och skyddade dem mot allt ont, och nätet var bara till för dem och ingen annan.

Nätet höll familjen samman. Pappas blickar lindade sig hårt och bestämt runt dem, som när han knöt deras skridskor på vintrarna nere vid sjön.

Marjorie såg på fotografierna. Hon ville be kusinerna om förlåtelse. De satt innanför sina ramar och iakttog henne, och det kändes som om de såg vad hon tänkte. Och det fanns inga trådar längre som lindade henne till trygghet.

Marjorie försökte tänka att kusinerna kanske hade gjort likadant, kanske hade de suttit i bilen på vägen hem och berättat om sånt som Marjorie och Miriam hade sagt och gjort, och mamma och pappa, och kanske satt faster Ilse bakom ratten och log och sneglade på sina barn i backspegeln, ja, kanske hade de hysteriskt roligt åt sina konstiga släktingar.

Men det ville sig inte. Det var som om hon inte trodde på det själv. Hon kunde inte komma på någonting som var löjligt med hennes familj. Åtminstone inte på samma sätt som andra familjer var löjliga. Kanske pratade de om Miriam? Hennes livlösa ansikte. Nej, hon trodde inte på det heller. Det fanns inget roligt att säga om Miriam. Det skulle bara förstöra den goda stämningen i bilen, det skulle bli tungt och tråkigt.

Det knackade på dörren. Faster Ilse stack in ansiktet. Hon

hade tagit av sig glasögonen och släppt ut håret. Hon såg yngre ut. Håret var som fjädrar från en kudde, ett grått virrvarr, det såg ut som om det kunde blåsa bort från huvudet vid minsta vindpust.

– Jag tänkte ta en promenad, sa faster Ilse.